

Το πρόγραμμα ψηφιακής καταλογογράφησης της Συλλογής Έργων Τέχνης της ALPHA BANK

Δρ. Δέσποινα Τσούργιαννη
Τμήμα Συλλογής Έργων Τέχνης Alpha Bank
dtsourgianni@alpha.gr

Περίληψη

Σκοπός της εισήγησης είναι η περιγραφή και ανάλυση με τρόπο όσο το δυνατόν περιληπτικό και συνάμα σαφή του προγράμματος ψηφιακής καταλογογράφησης των έργων τέχνης της Alpha Bank. Θα μας απασχολήσουν τόσο τα αίτια που οδήγησαν στη δημιουργία της παρούσας ψηφιακής συλλογής καθώς και τα διάφορα στάδια συνένωσης και ομογενοποίησης των δύο σημαντικών καλλιτεχνικών συλλογών, της Alpha Τραπεζής Πίστεως και της Ιονικής και Λαϊκής Τραπεζής, από όπου προέκυψε η καλλιτεχνική συλλογή της Alpha Bank στη σημερινή της μορφή.

Θα καταβληθεί προσπάθεια να αποτυπωθούν οι δυσκολίες ενοποίησης ενός εξαιρετικά πλούσιου και ενδιαφέροντος αλλά συνάμα πολυποίκιλου και δυσχερούς στην κατηγοριοποίηση υλικού, το οποίο προέρχεται από δύο εντελώς διαφορετικούς τραπεζικούς οργανισμούς, όπως η Alpha Τράπεζα Πίστεως και η Ιονική και Λαϊκή Τράπεζα.

Μία σύντομη αναφορά στην ιστορία των δύο αυτών Τραπεζών και κυρίως στον τρόπο που διαχειρίστηκαν και φύλαξαν τα έργα τέχνης των συλλογών τους είναι απαραίτητη προκειμένου να δικαιολογηθούν ορισμένα πεδία θεμελιακά για την φιλοσοφία κατασκευής του ψηφιακού προγράμματος, όπως αυτό της προέλευσης. Από την άλλη πλευρά, δεδομένου ότι η Συλλογή αποτελείται όχι μόνο από πίνακες ζωγραφικής αλλά και από γλυπτά, σχέδια, χαρακτηριστικά, ξύλινες ή χάλκινες πλάκες καθώς και παλαιά και σπάνια βιβλία, θα εξετάσουμε τα διάφορα πλαίσια καταγραφής αλλά και αναζήτησης που παρέχει το πρόγραμμα με βάση ένα τόσο πολυσχιδές υλικό.

Τέλος, θα αναφερθούμε και σε συμπληρωματικά αλλά όχι λιγότερο σημαντικά θέματα όπως η βιβλιογραφική πλαισίωση ενός συγκεκριμένου έργου, η καταγραφή του ιστορικού του (συμμετοχή σε ατομικές ή ομαδικές εκθέσεις, κ.λπ.) αλλά και η ψηφιοποίηση ενός τεράστιου όγκου εικονογραφικού υλικού (φωτογραφίες, slides, κ.λπ.) και του τρόπου με τον οποίο αυτό διατηρείται αλλά και εντάσσεται στο πρόγραμμα.

Λέξεις-κλειδιά

Καλλιτεχνική συλλογή, Alpha Bank, ταξινόμηση, ευρετηρίαση

Εισαγωγή

Σκοπός της εισήγησης αυτής είναι η περιγραφή και ανάλυση με τρόπο όσο το δυνατόν περιληπτικό και συνάμα σαφή του προγράμματος ψηφιακής καταλογογράφησης των έργων τέχνης της Alpha Bank. Θα μας απασχολήσουν τα αίτια που οδήγησαν στη δημιουργία της παρούσας ψηφιακής συλλογής που προέκυψε από τη συνένωση και ομογενοποίηση δύο σημαντικών καλλιτεχνικών συλλογών, της Alpha Τραπεζής Πίστεως και της Ιονικής και Λαϊκής Τραπεζής. Με άλλα λόγια, θα καταβληθεί προσπάθεια να αποτυπωθούν οι δυσκολίες ενοποίησης ενός εξαιρετικά πλούσιου και ενδιαφέροντος αλλά παράλληλα δυσχερούς στην κατηγοριοποίησή του υλικού, το οποίο προέρχεται από δύο διαφορετικούς τραπεζικούς οργανισμούς.

Μία σύντομη αναφορά στην ιστορία των δύο αυτών Τραπεζών και κυρίως στον τρόπο που δημιούργησαν και διαχειρίστηκαν τις συλλογές τους είναι απαραίτητη προκειμένου να δικαιολογηθούν ορισμένα πεδία θεμελιακά για τη φιλοσοφία κατασκευής του ψηφιακού προγράμματος, όπως αυτό της προέλευσης. Από την άλλη πλευρά, δεδομένου ότι η Συλλογή αποτελείται όχι μόνο από πίνακες ζωγραφικής αλλά και από γλυπτά, σχέδια, χαρακτηριστικά, ξύλινες ή χάλκινες πλάκες, χάρτες καθώς και παλαιά και σπάνια βιβλία, θα εξετάσουμε τα διάφορα πλαίσια καταγραφής αλλά και αναζήτησης που παρέχει το πρόγραμμα με βάση ένα τόσο ετερογενές στη φύση του υλικό.

Τέλος, θα αναφερθούμε σε συμπληρωματικά αλλά όχι λιγότερο σημαντικά θέματα όπως η βιβλιογραφική πλαισίωση ενός συγκεκριμένου έργου, η καταγραφή του ιστορικού του (συμμετοχή σε ατομικές ή ομαδικές εκθέσεις) αλλά και η ψηφιοποίηση ενός τεράστιου όγκου εικονογραφικού υλικού (φωτογραφίες, slides, κ.λπ.) και του τρόπου με τον οποίο αυτό διατηρείται αλλά και εντάσσεται στο πρόγραμμα.

Ιστορία συλλογών

Όπως προαναφέραμε, η Συλλογή έργων τέχνης της Alpha Bank αποτελεί τη συνισταμένη τριών επιμέρους τραπεζικών συλλογών: της Τραπεζής Πίστεως, της Ιονικής Τραπεζής και της Λαϊκής Τραπεζής, τριών παλαιών τραπεζικών ιδρυμάτων, τα οποία, στο πολύ πρόσφατο παρελθόν δημιούργησαν ένα ενιαίο τραπεζικό ίδρυμα. Οι πρώτοι πυρήνες των συλλογών αυτών δεν ήταν τίποτε περισσότερο από παραγγελίες προσωπογραφιών των ιδρυτών τους και των προέδρων των διοικητικών τους συμβουλίων (**εικ. 1, 2, 3**), κάποιες μεμονωμένες και αποσπασματικού χαρακτήρα αγορές, ορισμένα ενέχυρα που απέμειναν στην ιδιοκτησία τους (**εικ. 4**) και σπανιότερα προσφορές του προσωπικού στις γενικές διευθύνσεις των ιδρυμάτων με την ευκαιρία κάποιας επετείου (**εικ. 5**). Παρόλο που οι πίνακες αυτοί δεν ήταν αποτέλεσμα μίας ενιαίας, συγκροτημένης πολιτικής αγοράς έργων τέχνης, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι αποτελούν την αρχική μορφή των μετέπειτα συλλογών και ότι κατά κάποιο τρόπο κατευθύνουν τη στρατηγική απόκτησης μεταγενέστερων έργων.

Όπως ήταν αναμενόμενο, με την πάροδο του χρόνου οι γενικές διευθύνσεις των τριών τραπεζικών ιδρυμάτων αποφάσισαν να συστηματοποιήσουν και να οργανώσουν την αγορά έργων τέχνης προχωρώντας στη δημιουργία συλλογών με καθαρά ελληνοκεντρικό χαρακτήρα, καθώς οι αγορές έργων ξένων καλλιτεχνών περιορίζονταν σε αυτά των οποίων η θεματική περιστρεφόταν γύρω από την Ελλάδα (τοπίο, μυθολογία, κ.λπ.).

Η Τράπεζα Πίστεως ξεκίνησε το εγχείρημα αυτό στα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1960, μετά από απόφαση της Γενικής Διεύθυνσης να αποκτάται ένα έργο τέχνης για κάθε νέο κατάστημα. Η ταχύτατη ανάπτυξη της Τράπεζας στα χρόνια που ακολούθησαν είχε ως απότοκο τη δημιουργία, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, μίας αξιόλογης συλλογής προσανατολισμένης κατά κύριο λόγο στη σύγχρονη τέχνη.

Η Ιονική Τράπεζα, η οποία το 1957 συγχωνεύεται με τη Λαϊκή Τράπεζα, προσανατολίζεται κυρίως στην αγορά έργων νεοελληνικής χαρακτηριστικής και διαμορφώνει μία συλλογή που θεωρείται μία από τις πληρέστερες στην Ελλάδα. Τα ζωγραφικά και γλυπτά έργα της Ιονικής και Λαϊκής Τραπεζής είναι αισθητά λιγότερα τον αριθμό και χρονολογικά καλύπτουν το φάσμα από το 1890 έως το 1930 κυρίως.

Η Ιονική Τράπεζα δημοσιεύει το 1989, με την ευκαιρία των 150 χρόνων από την ίδρυσή της, το βιβλίο του Χ. Χρήστου *Νεοελληνική Χαρακτική* και η Τράπεζα Πίστεως, το 1980, το βιβλίο του Μαρίνου Καλλιγά *Νεοελληνική Τέχνη*. Και στις δύο περιπτώσεις, γίνεται μία πρώτη παρουσίαση στο κοινό σημαντικού μέρους και των δύο συλλογών.

Το 2000, η συνένωση των δύο τραπεζών οδήγησε αναπόφευκτα στη ενοποίηση των δύο αυτόνομων καλλιτεχνικών συλλογών. Καθώς, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η συλλογή της Ιονικής και Λαϊκής Τραπεζής ήταν περισσότερο προσανατολισμένη σε χαρακτηριστικά έργα και η συλλογή της Alpha Τραπεζής Πίστεως σε έργα ζωγραφικής, το τελικό αποτέλεσμα ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρον και ολοκληρωμένο, μακριά από τη λογική του απλού «αθροίσματος» δύο ξεχωριστών συλλογών.

Στη σημερινή, λοιπόν, μορφή της, η Συλλογή της Alpha Bank αριθμεί περίπου 5000 έργα τέχνης, πίνακες, χαρακτηριστικά, γλυπτά, που χρονολογούνται από τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι τις μέρες μας. Η συλλογή, στη παρούσα μορφή της, εκτέθηκε στο Μουσείο Μπενάκη (Κτήριο Πειραιώς) το 2005, με την ευκαιρία συμπλήρωσης 125 και 165 χρόνων από την ίδρυση της Τραπεζής Πίστεως και της Ιονικής Τραπεζής αντίστοιχα. Η έκθεση πλαισιώθηκε από ογκώδη επετειακή έκδοση που περιλάμβανε ορισμένα από τα αριστουργήματα της Συλλογής (εικ. 6, 7).

Δομή του προγράμματος

Όπως είναι λογικό, κύριο μέλημα του Τμήματος Συλλογής Έργων Τέχνης της Alpha Bank, αμέσως μετά τη συγχώνευση των δύο Τραπεζών, ήταν η αναζήτηση και η δημιουργία ενός νέου, ευέλικτου ψηφιακού προγράμματος καταλογογράφησης, μέσα στο οποίο θα συνενώνονταν επιτυχώς τα δεδομένα που υπήρχαν σε δύο αυτόνομες διαφορετικές ηλεκτρονικές βάσεις. Η αναλυτική καταλογογράφηση των τεκμηρίων καθώς και η εύστοχη θεματική ευρετηρίασή και αναζήτησή τους αποτέλεσαν τα κύρια ζητούμενα στη διαμόρφωση της δομής του νέου αυτού ψηφιακού προγράμματος.

Στη σημερινή εποχή της αλματώδους ανάπτυξης των τεχνολογιών αιχμής η μηχανογραφική τεκμηρίωση και διαχείριση των αρχειακών συλλογών με την ανάπτυξη και υποστήριξη πληροφοριακών συστημάτων είναι πλέον αυτονόητη. Η παρούσα εφαρμογή είναι μια web εφαρμογή προσπελάσιμη αποκλειστικά από τον Internet Explorer των χρηστών της Τράπεζας (Intranet).

Η καταλογογράφηση της συλλογής ακολουθεί τα Διεθνή Πρότυπα Αρχειακής Περιγραφής και πραγματοποιείται σε φόρμα 24 πεδίων που καλύπτουν τόσο τη βασική τεκμηρίωση του έργου (πεδία καλλιτέχνη, θέματος, χρονολογίας) όσο και τη φυσική του περιγραφή (υλικό και διαστάσεις). Πιο αναλυτικά:

1. Αριθμός Αρχείου

Στο συγκεκριμένο πεδίο τοποθετείται ο σειριακός αριθμός αρχείου που προέκυψε μετά την ενοποίηση των δύο συλλογών. Πρόκειται δηλαδή για τον νέο αριθμό αρχείου, ενώ σε ξεχωριστό πεδίο τοποθετείται ο παλαιός αριθμός που συμπληρώνεται υποχρεωτικά από το πεδίο της προέλευσης (Ιονική Τράπεζα ή Τράπεζα Πίστεως). Να συμπληρώσουμε εδώ ότι πάνω σε κάθε έργο τέχνης της Συλλογής υπάρχει σημειωμένη η ένδειξη τόσο του παλαιού όσο και του νέου αριθμού, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η όσο πιο ολοκληρωμένη τεκμηρίωσή του σε περίπτωση ανάρτησής του σε κάποιο Κατάστημα της Τραπεζής ανά την Ελλάδα ή μεταφοράς του σε κάποια έκθεση στην Ελλάδα ή το εξωτερικό.

2. Καλλιτέχνης

Στο πεδίο αυτό τοποθετείται ο δημιουργός (ζωγράφος-γλύπτης-χαράκτης) με τις ημερομηνίες γέννησης και θανάτου, εάν υπάρχει. Πρέπει να αναφερθεί, βέβαια, ότι παράλληλα διατηρείται ένα ευρύτατο χαρτώο αρχείο ταξινομημένο σε φακέλους κατά καλλιτέχνη, όπου περιλαμβάνονται πολύτιμα έγγραφα, όπως τα χαρτιά αγοράς του έργου από την Τράπεζα ή κατάλογοι εκθέσεων στις οποίες συμμετείχε το έργο του συγκεκριμένου καλλιτέχνη, κ.λπ.

3. Τίτλος

4. Κατηγορία

Το συγκεκριμένο πεδίο περιλαμβάνει τις ευρύτερες ομάδες μέσα στις οποίες μπορεί να ανήκει ένα έργο τέχνης με βάση κυρίως το υλικό του: για παράδειγμα πίνακες, χαρακτικά, αφίσες, πλάκες, γλυπτά, κατασκευές, βιβλία, φωτογραφίες, γελοιογραφίες, χαρτονομίσματα.

5. Διαστάσεις

6. Χρονολογία

7. Υπογραφή

8. Αντίτυπο

Το πεδίο αφορά αποκλειστικά βιβλία, λευκώματα και έργα χαρακτηριστικής.

9. Συντήρηση

Στο συγκεκριμένο πεδίο εγγράφεται οποιαδήποτε πληροφορία αφορά επεμβάσεις συντήρησης στο έργο, από την απλή αλλαγή ενός πλαισίου έως την πλήρη ανασύστασή του. Και εδώ φυλάσσεται ένα πλήρες χαρτώο αρχείο με ενδελεχείς περιγραφές των επεμβάσεων των συντηρητών, όπως επίσης και πλούσιο φωτογραφικό υλικό πριν και μετά τη συντήρηση.

10. Κτήση-Κόστος Κτήσης και Ημερομηνία Κτήσης

Τα τρία αυτά πεδία αφορούν τον τρόπο πρόσκτησης ενός έργου τέχνης από την Τράπεζα. Τον πωλητή (ιδιώτη, οίκο δημοπρασιών, γκαλερί, κ.λπ.), το ποσό και την ημερομηνία αγοράς. Συμπληρωματικά αυτών είναι τα πεδία της ασφάλισης και του χρόνου ασφάλισης του έργου.

11. Θέση

Εξαιρετικά σημαντικό πεδίο, καθώς, εκτός από τα έργα που φυλάσσονται σε ειδικά διαμορφωμένους αποθηκευτικούς χώρους, ένα μεγάλο μέρος της Συλλογής της Τραπέζης βρίσκεται, όπως είπαμε, τοποθετημένο σε γραφεία εντός Αθηνών αλλά και σε Καταστήματα σε όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό. Επίσης, με τις συχνές μεταστεγάσεις ή ενοποιήσεις υπηρεσιών και Διευθύνσεων η θέση τους μεταβάλλεται αναλόγως, οπότε το συγκεκριμένο πεδίο πρέπει συνεχώς να επικαιροποιείται.

12. Βιβλιογραφία

Στο πεδίο αυτό γίνεται προσπάθεια να πραγματοποιηθεί η όσο το δυνατόν πληρέστερη βιβλιογραφική πλαισίωση του έργου. Μελέτες και εγχειρίδια ιστορίας της τέχνης, κατάλογοι ατομικών ή ομαδικών εκθέσεων στις οποίες συμμετείχε το έργο, αναφορά του σε ημερήσιο ή περιοδικό τύπο, κ.λπ.

13. Σχόλια

Πεδίο στο οποίο τοποθετούνται οποιεσδήποτε άλλες πληροφορίες, οι οποίες δεν μπορούν να εγγραφούν στα υπόλοιπα πεδία. Για παράδειγμα, κάποια προφορική μαρτυρία σχετικά με έναν καλλιτέχνη ή το ιστορικό κάποιου έργου ή, αν πρόκειται για βιβλίο, η αναλυτική περιγραφή της εικονογράφησης του από τον καλλιτέχνη.

14. Εκδότης

Το πεδίο αφορά μόνο την περίπτωση των βιβλίων.

15. Εκθέσεις

Πεδίο όπου εγγράφονται όλες οι εκθέσεις στις οποίες συμμετείχε το έργο, ομαδικές, ατομικές, Πανελλήνιες, κ.λπ. Εκτός από την ένδειξη ατομική ή ομαδική, σημειώνεται η διάρκεια της εκθέσεως, ο αριθμός συμμετοχής του έργου και ο τόπος όπου η έκθεση έλαβε χώρα.

Εικονογραφικό υλικό

Απαραίτητο συμπλήρωμα μίας ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων που αφορούν έργα τέχνης είναι αναμφίβολα το εικονογραφικό υλικό που στην περίπτωση μας στοιχειοθετεί ένα αυτόνομο αρχείο σε ειδικό υπόστρωμα. Το αρχείο αυτό αποτελείται κυρίως από φωτογραφίες αλλά και από αρνητικά και διαφάνειες (slides). Στη φόρμα περιγραφής και τεκμηρίωσης του προγράμματος της Alpha Bank υπάρχει ειδικό πεδίο όπου τοποθετείται η εικόνα του έργου σε υψηλή ή χαμηλότερη ανάλυση. Επιπρόσθετα, σε ειδικό σχετικό πεδίο αναφέρεται ο αριθμός φωτογραφιών ή διαφανειών που υπάρχουν για ένα συγκεκριμένο έργο.

Το σώμα φωτογραφιών των έργων τέχνης της Συλλογής, το οποίο είναι ταξινομημένο αλφαβητικά κατά καλλιτέχνη αλλά και θεματικά, έχει ψηφιοποιηθεί στο σύνολό του είτε με επίπεδους σαρωτές (scanners) είτε με ψηφιακή φωτογραφική μηχανή. Σε ό,τι αφορά την ψηφιακή διατήρησή του, πρέπει να αναφερθεί ότι τόσο οι εικόνες όσο και τα υπόλοιπα αλφαριθμητικά πεδία του προγράμματος διατηρούνται στον κεντρικό server της Τραπέζης. Εκεί φυλάσσεται ημερήσιο back-up των δεδομένων της εφαρμογής σε κατάλληλα διαμορφωμένους σκληρούς δίσκους. Να σημειωθεί, επίσης, ότι τόσο η συντήρηση της βάσης δεδομένων όσο και η εγκατάσταση και η συντήρηση του ηλεκτρονικού εξοπλισμού γίνεται από εξειδικευμένους υπαλλήλους του Τμήματος Πληροφορικής της Τραπέζης.

Βέβαια, τα αντιπροσωπευτικότερα έργα της Συλλογής σώζονται σε ψηφιακούς δίσκους (DVD) από τους υπαλλήλους του Τμήματος Συλλογής Έργων Τέχνης, για τις άμεσες ανάγκες του Τμήματος (δημοσιεύσεις σε καταλόγους, κ.λπ.).

Ευρετηρίαση-Αναζήτηση

Πριν ολοκληρώσουμε τη σύντομη αυτή περιγραφή της αρχιτεκτονικής της εφαρμογής μας οφείλουμε να αναφερθούμε και στις μεθόδους ευρετηρίασης αυτού του σύνθετου και ποικίλου υλικού. 10 νευραλγικά πεδία, του παλαιού, του νέου αριθμού, της προέλευσης, του τίτλου, των εκθέσεων, της κατηγορίας και βέβαια της θέσης και του καλλιτέχνη αποτελούν και πεδία αναζήτησης ενός έργου μέσα στην πληθώρα των υπολοίπων. Επίσης, στο πρόγραμμα είναι εφικτή η συνδυαστική αναζήτηση με τη λογική του χρονικού «από-έως», για παράδειγμα οι αγορές έργων τέχνης 2000-2009 ή η αναζήτηση πολλαπλών κριτηρίων, για παράδειγμα οι ξυλογραφίες που απεικονίζουν τοπία σε ένα ορισμένο χρονικό διάστημα ή οι αφίσες της Συλλογής κ.λπ.

Να συμπληρώσουμε, τέλος, ότι στο πρόγραμμα υπάρχει η δυνατότητα να δημιουργηθούν με απλό και εύκολο τρόπο νέα πεδία που είναι πιθανό να υπάρξουν προς κάλυψη νέων αναγκών αρχειοθέτησης και διαχείρισης.

Επίλογος

Ανακεφαλαιώνοντας, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η Alpha Bank, όπως και κάθε άλλος οργανισμός που έχει στην κατοχή του πολιτιστικά αποθέματα, έγκαιρα αντιλήφθηκε την ανάγκη της ψηφιακής καταγραφής του υλικού των καλλιτεχνικών συλλογών της προκειμένου και η ίδια αλλά και οι εκτός αυτής να γνωρίζουν το ακριβές περιεχόμενο τους και να μπορούν να το προβάλλουν σωστά.

Κατά συνέπεια, οι εργαζόμενοι στο Τμήμα Συλλογής Έργων Τέχνης που έχουν την ευθύνη του εμπλουτισμού αλλά και της διαχείρισης του ηλεκτρονικού προγράμματος καταλογογράφησης είναι υποχρεωμένοι να ενημερώνονται διαρκώς, είτε μέσω της συνεργασίας με άλλους συναφείς οργανισμούς και μουσεία, είτε με επιμορφωτικά σεμινάρια, έτσι ώστε να ανταπεξέλθουν επιτυχώς στις προκλήσεις της μεταμοντέρνας εποχής που διανύουμε, όπου όχι μόνο οι έννοιες της αρχειοθέτησης αλλά και ο ίδιος ο ορισμός του σύγχρονου καλλιτεχνικού έργου τίθενται διαρκώς υπό αμφισβήτηση.

Παράρτημα Εικόνων

